

О.П. Близнюк, канд. екон. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

А.І. Безугла, асп. (*ХДУХТ, Харків*)

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ НА ОСНОВІ СИСТЕМНОГО ТА СТРУКТУРНОГО ПІДХОДІВ

Розвиток вітчизняних підприємств торгівлі в умовах перманентної соціально-економічної кризи та нестабільної ринкової кон'юнктури в Україні, вимагають від науковців і практиків пошуку й реалізації нових дієвих підходів та методів управління на макро- та мікрорівнях, що спроможні забезпечити ефективну злагоджену взаємодію усіх складових елементів системи внутрішньо-господарського механізму управління суб'єктів підприємництва із зовнішнім середовищем та отримати позитивний синергетичний ефект.

Системний підхід до управління вважається найбільш ефективним під час обґрунтування та реалізації управлінських рішень в різних галузях економіки, коли підприємство розглядають як складну соціально-економічну систему, що складається з окремих елементів, які знаходяться у єдності, взаємозв'язку та взаємозалежності, щільно взаємодіють між собою всередині суб'єкта господарювання, а також із зовнішнім середовищем.

Вагомий внесок в розробку системного підходу як методології управління на макро- та мікрорівнях зробили фундаментальні наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених: Р. Акоффа, У. Гослінга, Р. Джонсона, В. Кінга, Е. Кунца, О. Ланге, Е. Ласло, У. Роса, К. Уотта, А. Холла, С. Янга, В.Г. Афанасьєва, А.І. Берга, І.В. Блауберга, О.О. Богданова, В.Н. Волкової, О.В. Кустовської, А.А. Мазаракі, А.І. Уємова, Р.А. Фатхутдінова, В.І. Хомякова, С.Л. Чернишова та ін.

До визначальних принципів системного підходу до управління економісти відносять: цілісність, структурність, пропорційність, взаємозалежність системи із зовнішнім середовищем, ієрархічність, множинність описів кожної системи, збалансованість, безперервність в управлінні, онтогенез, композицію, інтеграцію, інформованість, стійкість тощо.

Розбудова ефективної системи управління оборотним капіталом у єдності та взаємозв'язку з іншими підсистемами та елементами фінансово-господарського механізму торговельних підприємств є важливим напрямом удосконалення загальної системи управління, що в

перспективі забезпечить стабільність функціонування та динамічний розвиток на розширеній основі, зростання ринкової вартості підприємств торгівлі в складних економічних умовах.

Систему управління оборотним капіталом торговельного підприємства можна інтерпретувати як складну ієрархічну систему з усіма складовими її підсистемами та їх внутрішніми елементами, з урахуванням зовнішньоекономічних зв'язків. Система управління оборотним капіталом торговельного підприємства повинна відповідати основним вимогам, а саме: між елементами системи повинні існувати причинно-наслідкові зв'язки; система повинна бути динамічною, володіти здатністю змінювати свій кількісний та якісний стан; система повинна володіти параметром, впливаючи на який можна змінити протікання економічного процесу.

Модель управління оборотним капіталом торговельного підприємства на основі системного підходу охоплює такі складові: зовнішнє середовище, що передбачає вхід (мету) і вихід (результат) внутрішньої підсистеми, яка у свою чергу, має власну структуру, представлена як сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, що забезпечують процес впливу суб'єкта управління на об'єкт, переробку входу у вихід і досягнення цілей системи, мають зв'язок із зовнішнім середовищем і зворотний зв'язок.

До складу внутрішньої підсистеми управління оборотним капіталом відносяться процеси і управлінські функції, що спрямовані на досягнення певних цілей і завдань в розрізі послідовних стадій відтворення оборотного капіталу, які враховують структуризацію і класифікацію фінансових джерел, напрямів інвестування, способів використання оборотного капіталу, що дає можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення на оперативному та стратегічному рівнях управління торговельним підприємством.

Окрім системного, в теорії стратегічного менеджменту отримали розвиток такі наукові підходи до управління: структурний, функціональний, відтворювальний, нормативний, комплексний, інтеграційний, динамічний, процесний, оптимізаційний, директивний, поведінковий, ситуаційний, логічний, маркетинговий, тощо.

В процесі розробки генеральної стратегії розвитку підприємства торгівлі структурний підхід дозволяє вибудувати ієрархію стратегій і рівнів управління (стратегічного, тактичного, оперативного) з урахуванням вимог композиції та декомпозиції, ранжування, взаємозв'язку та підпорядкованості різних стратегій, в межах кожної з яких розробити відповідний підхід до проведення політики управління оборотним капіталом як складової фінансової стратегії.

На макроекономічному рівні використання структурного підходу до управління дає можливість виявити ключові тенденції у формуванні обсягу та фінансової структури активів і капіталу підприємств торгівлі України, їх складових частин та елементів, з урахуванням чого розробити відповідні управлінські рішення, спрямовані на запобігання банкрутства, підвищення рівня платоспроможності та фінансової безпеки підприємств.

Структурно-класифікаційний підхід до управління оборотним капіталом підприємств торгівлі ґрунтується на виділенні, систематизації та групуванні найбільш істотних критеріальних ознак, використання яких дозволить підвищити ефективність управління оборотним капіталом на різних стадіях його кругообороту та трансформації в процесі відтворення.

До цільових ознак структуризації та класифікації фінансових джерел оборотного капіталу ми відносимо такі ключові критерії, які враховують ціну, ризик та строки залучення коштів з власних і позикових фінансових джерел та дозволяють оптимізувати структуру загального та оборотного капіталу на початковій стадії.

На стадії інвестування оборотного капіталу в активи торговельного підприємства, найбільш важливою є структуризація оборотного капіталу з позиції обрання принципового підходу (консервативного, компромісного, агресивного) до фінансування різних елементів оборотних активів, що має важливе значення в процесі оптимізації та досягнення рівноваги структури балансу підприємства. Також важливим критерієм є ступінь її впливу на показники фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності тощо.

На етапі використання в діяльності (операційній, інвестиційній, фінансовій) торговельного підприємства, визначальним цільовим критерієм класифікації оборотного капіталу є рівень ефективності (рентабельності, оборотності) його використання, аналіз в розрізі елементів оборотних активів (постійної та змінної частин товарних запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів та їх еквівалентів) тощо.

На стадії відтворення оборотного капіталу підприємств торгівлі, доцільним підходом до його структуризації може бути рівень результативності та ефективності процесу управління. Такими критеріями може бути характер відтворення оборотного капіталу на простій або розширеній основі, що впливає на розмір отриманого прибутку; пропорції споживання та капіталізації чистого прибутку, що в свою чергу, впливає на зростання ринкової вартості торговельного підприємства.